

le nekaj bližnjih središč, bistveno odvisni od istega distribucijskega središča kot spomeniki iz Savarije, Siscije in deloma Skarbantije, to je od Petovione (glej B. Djurić, *Noriško-panonska proizvodnja nagrobnih spomenikov in trgovina z marmornimi izdelki* [Ljubljana 1991], neobj. dis.). Ugotovitve A. Sz. Burger, da so sopijanski spomeniki močno sorodni savarijskim, seveda drži, vendar nam to o vzrokih za njihovo sorodnost ne pove ničesar, povezovanje teh dveh središč na ravni delavnic pa je seveda lahko le popolna zmot. Razlog teh sorodnosti je skupno delavniško izhodišče, ki ga je treba, vsaj kolikor vemo o tem danes, iskati v jugovzhodnem Noriku.

V tej oceni smo se dotaknili nekaterih vprašanj, ki jih na ravni korpusa seveda ni mogoče razviti in nanje dokončno odgovoriti, bilo pa bi jih koristno upoštevati. Zato bi želeli, da bi bil ta del naše ocene razumljen predvsem kot opozorilo in napotilo, ne pa kot negativna kritika obravnavanega zvezka. Povsem drugačno pa je vprašanje kakovosti vizualnih informacij. Prvi zvezek madžarskega korpusa je v tem pogledu tako slab in tako nepremišljen, da moramo izdajatelja resno opozoriti na smiselnost takih izdaj. Vsekakor bi bilo bolje, da zvezek tak, kakršen je, sploh ne bi bil šel v tisk.

Bojan DJURIĆ

Ivo Lukanc: *Diocletianus. Der römische Kaiser aus Dalmatien.* Wetteren 1991. 343 str.

Ivo Lukanc, Ljubljčan, ekonomist po stroki, si je pred leti ob svojem odhodu v pokoj zadal obsežno nalogo. Očitno pod vplivom Dioklecijanove osebnosti ter njegovega pomena za rimsko zgodovino, gotovo pa tudi zaradi dejstva, da Dioklecijan izhaja iz Dalmacije, se je odločil zbrati vse materialne vire, ki se nanašajo na tega dalmatinskega cesarja. Tako se je namenil zbrati napise s področja celotnega rimskega imperija, ki omenjajo Dioklecijana, vse njegove ohranjene portrete ter vse ohranjene Dioklecijanove zlatnike. Nedvomno ogromna naloga, saj gre pogosto za še neobjavljene dokumente, ki jih hranijo najrazličnejši muzeji po svetu. Ob zasnovi dela so se marsikomu sicer porajali vsakršni pomisleki in skepsa, še posebej zato, ker je Lukanc čisti amater, ki doslej ni deloval na področju antične zgodovine, epigrafike ali numizmatike. Predvsem so se porajali dvomi o tem, ali bi bilo na primer mogoče obravnavati Dioklecijanove zlatnike ločeno od novcev njegovega sovladarja Maksimijana in njegovih cesarjev, Galerija in Konstancija. Sedaj, ko je knjiga z zbranim gradivom v razmeroma kratkem času izšla pri založbi Cultura v Wetterenu v Belgiji, lahko ugotovimo, da so bili pomisleki odveč. Lukanc pri pripravi knjige ni imel nikakršnih znanstvenih pretenzij, ampak je le želel zbrati čim popolnejšo dokumentacijo o tem pomembnem rimskem vladarju, doma iz Dalmacije. V tej luči je tudi potrebno ocenjevati njegovo knjigo in pošteno ugotoviti, da je bil pri doseganju zastavljene cilja – vsaj kar se zbiranja numizmatičnih virov tiče – uspešen.

Najpomembnejši del knjige je gotovo del z numizmatičnim gradivom, v katerem je Lukancu uspelo zbrati v 74 muzejih po svetu (svetovno znanih, pa tudi nekaterih povsem odročnih) dokumentacijo o 528 Dioklecijanovih zlatnikih (multiplih zlatnikih, zlatih kvinarijih in avreusih). Zbral je tudi vse podatke o Dioklecijanovih zlatnikih, ki so bili naprodaj na različnih avkcijah od leta 1741 naprej (1477 primerkov, vendar se nekateri novci na avkcijah pojavljajo večkrat). S tem je zajel praktično skoraj vse ohranjene zlatnike ter novce, ki so se pojavljali na tržišču. Vsi novci so v knjigi odslikani v naravni velikosti ter objavljeni v ustreznim znanstvenim aparatom (s podatki o teži, premeru, položaju pečata novca, s citatom po standardni literaturi). Pomislek, ki bi ga izrazil ob katalogu, je ta, da je razmeroma težko uporaben, saj v okviru posameznih muzejev ni sestavljen po načelu kovnic, ampak po vrstnem redu inventarnih števil posameznega muzeja oziroma zbirke. Rezultat tega je dokajšnja nepreglednost, saj na primer vsi novci iste kovnice, pa čeprav se hranijo v isti zbirki, niso zbrani na enem mestu. Te pomanjkljivosti se je avtor očitno zavedal, saj jo je poskusil odpraviti z izčrpnimi indeksi, ki omogočajo vpogled v zastopanost novcev posameznih kovnic v posameznih muzejih oziroma zbirkah.

Manj posrečeni so deli knjige, v katerih skuša komentirati nekatere do sedaj nepoznane primerke Dioklecijanovih zlatnikov. Pri novcu kovnice Cyzicus (str. 109) gre očitno za hibrid. Objavljen je tudi spisek dopolnil k dosedanjima dvema zvezkoma RIC, ki obravnavata Dioklecijanovo pred- in poreformno kovanje. Tu naj omenim le nekaj nedoslednosti. Avreus RIC V/II, 246 brez orla (str. 109) ni dopolnilo k RIC-u, saj ga RIC navaja pod številko 247. Avreus kovnice Siscia, ki naj bi bil varianta novca RIC VI, 16, omenja že RIC str. 457, op. 1. Na str. 112 omenja kot novo odkritje 'trikotnik v drugem C legende na averu' na novcih kovnice Antiochia. Lukanc razlaga to kot posebno znamenje tedaj delujočega pečatovezca in neargumentirano zavrača Sutherlandovo precej bolj logično čitanje legende kot IMP C G VAL... (RIC VI, 1).

Predvsem pri navajanju zgodovinskih in absolutnokronoloških podatkov je Lukanc nezanesljiv, pri čemer tudi ne navaja virov, iz katerih je črpal podatke. Naj opozorim na nekaj napak. Dioklecijan je verjetneje umrl 3. 12. 313 (D. Kienast, *Römische Kaisertabelle* [Darmstadt 1990] 263) kot 3. 12. 316 (Lukanc, str. 32). Naziv Tr. pot. ima do XXII (305) in ne do XXVI kot Lukanc, str. 32 (Kienast, str. 264). Pri naštevanju zmagovalnih nazivov navaja letnice, ki nikakor niso v skladu z dognanji T. D. Barnes, *The New Empire of Diocletian and Constantine* (London 1982). Germanicus Max. in Sarmaticus Max. sta oba v letu 285 (Lukanc ima Germanicus Max. v letu 285, Sarmaticus Max. v 286). Germanicus Max. III je v letu 287 in ne 288 (Lukanc). Germanicus Max. V je leta 293 in ne 292 (Lukanc). Britannicus Max. (ne Britannicus Max. kot Lukanc) verjetneje v letu 297 kot v 296 (Lukanc). Germanicus Maximus VI je leta 300 ali 301 (ne 299 kot Lukanc). Adiabenicus Max. je leta 298 (ne 300 kot Lukanc).

kljub zgornjim pripombam ter nekaterim odvečnim statističnim pregledom in grafikonom ostaja vrednost Lukančeve knjige v tem, da je v njej zbrana od sedaj najpopolnejša dokumentacija o Dioklecijanovih zlatnikih iz prehoda 3. v 4. st. Knjiga bo pomemben znanstveni vir vsem, ki se bodo podrobneje posvečali proučevanju monetarne zgodovine tega časa, pa tudi proučevanju Dioklecijanove ikonografije. Obžalovanja vredno je le, da Lukanc ob vsej energiji, ki jo je vložil v naporno zbiranje gradiva po muzejih v svetu, ni istočasno s zbiranjem evidence za Dioklecijanove novce zbral tudi numizmatičnega gradiva o treh Dioklecijanovih sovladarjih. Šele s tem bi namreč ustvaril resnično dobro podlago za celovit študij kovanja tega obdobja.

Lukanc je skušal zbrati tudi vse napise, ki omenjajo Dioklecijanovo ime. V tem delu monografija gotovo ni izčrpan, saj je avtor gradivo zbral samo na podlagi CIL ter *The Roman Inscriptions from Britain*, skupaj 250 napisov. Ni pa upošteval gradiva številnih novejših korpusov napisov za posamezna področja niti *L'année épigraphique*. Vendar bi tudi popolnejši seznam napisov ne pomenil bistvenega prispevka. Izbira samo tistih napisov, na katerih se omenja Dioklecijanovo ime, je zgrešena že v zasnovi.

Na koncu vsebuje knjiga tudi obširno bibliografijo monografij in člankov (922 naslovov), ki kakorkoli obravnavajo različne vidike vlade cesarja Dioklecijana in njegove reforme na različnih področjih.

Peter KOS

Ivo Bojanovski: *Bosna i Hercegovina u antičko doba.* Djela ANUBiH 66, Centar za balkanološka ispitivanja 6. Sarajevo 1988. 432 strani, 2 zemljevida.

Pred nami je knjiga dr. Iva Bojanovskega, uglednega muzejskega kustosa sarajevskega Zemaljskega muzeja, ki je izšla že pred štirimi leti in bi zaslužila izčrpano oceno. Njena vrednost ni le v tem, da je eno temeljnih del za zgodovino Balkana v antiki: zaradi nečloveške vojne v BiH, v kateri se vsakodnevno uničujejo človeška življenja, premoženja in še stoječi arhitektonski spomeniki, pa tudi dragocena arheološka dediščina, ima dokumentarno vrednost. Ni izključeno, da bo knjiga Bojanovskega, ki obsega pravo zakladnico zgodovinskih, epigrafskih, arheoloških in topografskih podatkov, za marsikakšno uničeno najdišče eden redkih dokumentov.